

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Цивільно-договірні відносини у сфері здійснення медичної діяльності та проблема визначення правового статусу їх учасників стають особливо актуальними саме зараз, у період реформування галузі охорони здоров'я з орієнтацією на договірні відносини. Безкоштовна медична допомога фактично зводиться до професійної консультації лікаря-фахівця щодо перебігу захворювання і заходів, спрямованих на лікування. Неможливість забезпечення належного лікування часто пов'язана з відсутністю медикаментів, сучасного обладнання, належної організації підвищення рівня кваліфікації медичних працівників.

Медична діяльність в Україні здійснюється державними, комунальними та приватними медичними закладами охорони здоров'я. Однак приватний медичний сектор недостатньо розвинутий. Зазначимо, що правовідносини між пацієнтом та державними або комунальними закладами охорони здоров'я не оформляються письмовими договорами про надання медичної допомоги. Вважається, якщо особа звернулася до медичного закладу, то вона вже дала згоду на діагностування, огляд, лікування, тобто ці правочини в державних та комунальних закладах охорони здоров'я є усними. Вони виникають в момент згоди пацієнта на надання йому тої чи іншої медичної допомоги [1]. Проте, погоджуючись на отримання медичної допомоги в медичному закладі, пацієнт дає згоду на отримання допомоги саме в цьому закладі, тому договірні відносини виникають між закладом та пацієнтом. Отже, згода пацієнта на госпіталізацію до медичного закладу та згода медичного закладу прийняти пацієнта на госпіталізацію є двостороннім правочином. Пацієнт не повинен мати повний обсяг цивільної дієздатності (особа, що лягає на лікування може бути позбавлена, обмежена у цивільній дієздатності), або не завжди лікар повинен дотримуватися норми про те, що волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його волі (наприклад, пацієнт знаходиться у стані, коли не може самостійно виявити своє бажання, в таких випадках воля може бути виражена через повіреного, дії якого являють собою договір доручення і породжують правові наслідки для хворого. Аналогічні дії, які вчиняються без згоди пацієнта або він знаходиться в непритомному стані, юридично оцінюються як ведення справ без доручення. Відсутність заперечень проти цих дій представника вважається схваленням таких дій. Це змінює юридичну природу відносин, вони набувають характер відносин, які виникають з договору доручення [2, 36–37] (лікар надає медичну допомогу пацієнту-самогубцю проти його волі). Крім того, п. 4 ст. 203 ЦК України визначено, що правочин має вчинятися у формі, встановленій законом, а п. 2 ст. 208 ЦК України визначає, що правочини між фізичною та юридичною особою за загальним правилом мають вчинятися в письмовій формі. Замовником медичної допомоги, що надається державними та комунальними медичними закладами, виступає держава, а не пацієнт, а вико-

навцем медичних послуг — будь-який заклад охорони здоров'я як негосподарюючий суб'єкт. На жаль, в Україні відсутня практика, коли державні або комунальні заклади охорони здоров'я укладають договори із пацієнтами на надання медичної допомоги. Відсутність таких договорів призводить до того, що медичні заклади не виплачують відшкодування матеріальної та моральної шкоди пацієнтам при неналежному та неякісному лікуванні, а пацієнти, яким була завдана шкода через дії медичного персоналу, не мають достатніх доказів для притягнення таких лікарів до відповідальності.

Зростання добробуту значної частини населення привело до створення і функціонування такої галузі в системі охорони здоров'я, як надання платних медичних послуг.

В даний час у законодавстві відсутній систематизований нормативний акт, регулюючий надання платних медичних послуг.

Стосовно правового режиму платної медичної допомоги, то в його основі лежить договір платних медичних послуг. Цивільне законодавство відносить договір платних медичних послуг до одного з різновидів договору відшкодувального надання послуг. Однак норми глави 63 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) передбачають тільки загальні положення про договір надання послуг. Необхідно відзначити, що регулювання відносин по наданню платних медичних послуг не передбачено в ЦКУ. Відповідно до ЦКУ до відносин між особою, що надає платні медичні послуги, і громадянином застосовуються норми Закону «Про захист прав споживачів» та інші правові акти, прийняті в відповідності з ним. Проте дані норми також не відображають повною мірою специфіку відносин при наданні платних медичних послуг.

Особливістю правового регулювання відносин за договором надання платних медичних послуг, регульованих в рамках ЦКУ, є ч. 1 ст. 907 ЦКУ про можливість односторонньої відмови як замовника, так і виконавця від виконання договору. Дана норма суперечить принципу належного виконання зобов'язань, закріпленого в ст. 525 ЦКУ [3].

Фактична нерівність сторін договору по наданню платних медичних послуг є основною проблемою в даній галузі. Пацієнт як особа, що не володіє професійними знаннями в галузі медицини, не завжди в змозі визначити зміст умов договору, що укладається, обсяг і якість медичної допомоги відносно поставленого діагнозу, тривалість і ефективність лікування залежно від інформованості. У випадках, коли згідно з законом неповнолітній не здатний надати згоду на втручання, таке втручання може бути здійснене тільки з дозволу його представника, або органу публічної влади, або особи або установи, передбачених законом.

Думка такого неповнолітнього враховується пропорційно його віку і ступеню правоздатності. На наш погляд, згода на медичне втручання повинна надаватися лікареві під час вступу пацієнта у віці до 14 років без підпису неповнолітнього, шляхом представництва його інтересів законними представниками (батьки, усиновителі, опікуни та ін.).

Після досягнення 14-річного віку згода на медичне втручання повинна оформлятися за підписом неповнолітнього і законного представника, якщо пред-

ставляється можливим його розшукати і доставити до медичної установи. Договір на надання платних медичних послуг відповідно до основної класифікації договорів відображено в законі, відноситься до такого типу договірних зобов'язань, як зобов'язання по наданню послуг.

Можна сказати, що вищезгадані норми не відображають весь спектр проблем, що виникають при наданні платних медичних послуг. Тому виникає необхідність прийняття загального закону «Про охорону здоров'я в Україні», а також законів, що детально регламентують інтереси, в договорі по наданню платних медичних послуг, таких як «Про права та обов'язки пацієнтів та медичних працівників», «Про регулювання приватної медичної діяльності».

Разом з тим необхідно відзначити ступінь правової незахищеності медичних працівників від необгрунтованих претензій пацієнтів. Відсутність суворої правової регламентації надання всіх видів медичної допомоги, яка відповідно до чинного законодавства віднесена до розряду відшкодувальної послуги, приводить у разі порушення прав пацієнта із-за недотримання стандартів діагностики і лікування до залучення лікаря до цивільної відповідальності з повним відшкодуванням матеріального збитку і моральної шкоди позивачеві. При визначенні ступеня вини лікаря необхідно враховувати, що не для всіх медичних спеціальностей в даний час розроблені стандарти надання медичної допомоги. Критерії надання медичної допомоги необхідно оцінювати залежно від конкретного захворювання, враховуючи той факт, що медичні послуги мають ряд істотних особливостей, таких як індивідуальний характер послуги, лікарська таємниця, своєчасність надання послуги, умови, при яких здійснювалася послуга.

З погляду ділення договірних зобов'язань залежно від особливостей цивільно-правового статусу осіб, що беруть участь в них, договір, що вивчається нами, відноситься до зобов'язань за участю громадян-споживачів, де останній, як слабкіша сторона, користується підвищеним правовим захистом.

В рамках захисту прав споживачів ЦКУ вперше ввів поняття «Публічний договір». Згідно з ст. 633 ЦК, публічним договором визнається договір, в якому одна сторона — підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо), тобто укладений приватним медичним закладом договір, що встановлює її обов'язки з надання послуг, які такий медичний заклад по характеру своєї діяльності повинен здійснювати відносно кожного, хто до нього звернеться.

На жаль, в Україні відсутній правовий акт, який би визначав порядок і умови надання платних медичних послуг населенню (додаткових до гарантованого об'єму безкоштовної медичної допомоги) лікувально-профілактичними закладами, незалежно від відомчої підлеглості і форми власності, зокрема, науково-дослідними інститутами і державними медичними освітніми закладами вищої професійної освіти. Поки що затверджена постанова Кабінету Міністрів України № 1138 від 17 вересня 1996 р., в якій знаходимо перелік платних

послуг, які можуть надаватися в державних та комунальних закладах охорони здоров'я, вищих медичних навчальних закладах та науково-дослідних установах [4].

Необхідно нормативно врегулювати відносини між приватними комерційними медичними закладами і споживачами, тобто відносини між населенням і лікувально-профілактичними закладами.

Виділяючи підприємців як суб'єктів публічного договору, законодавець, проте, прямо не відносить до цих суб'єктів підприємницькі організації. Це все призводить до того, що приватні заклади охорони здоров'я не відносять свої види діяльності до публічних договорів. Більш правильним є визначення в ЦК Росії (ч. 1, ст. 426), оскільки там використано поняття «комерційні організації», що більш широко регулює спектр діяльності [5, 50].

Медичне обслуговування включене ЦК України в перелік сфер діяльності підприємця, на які поширюються вимоги ст. 633 ЦК. Вважаємо, що крім підприємців, які займаються медичною діяльністю, і медичні заклади входять в коло суб'єктів публічного договору, оскільки безпосередньо надають населенню послуги.

На сьогодні більшість послуг медичного характеру надаються державними медичними установами, на які, виходячи з прямого тлумачення закону, вимоги про публічний договір не розповсюджуються.

Складається ситуація, коли пацієнтові, що звернувся за медичною послугою в комерційну медичну організацію, законом гарантоване укладання з ним договору на надання платних медичних послуг, тоді як громадянинів, що звернувся за платними медичними послугами до державної медичної установи, таких гарантій закон не надає.

Як зазначено вище, обов'язковим учасником публічного договору є підприємець, що займається підприємницькою діяльністю. У переліку діяльності, вказаному в ст. 633 ЦК, виділені поширені види діяльності. Поза сумнівом, дані сфери зачіпають інтереси найбільшої частини споживачів. Тому уявляється, що дія ст. 633 ЦК повинна поширюватися і на діяльність підприємницьких і непідприємницьких організацій.

Необхідно на законодавчому рівні внести зміни до ст. 633 ЦК, замінивши слово «підприємець» на «організації всіх форм власності».

Розглядаючи положення законодавства про публічний договір, необхідно звернути увагу на ще один вид договору, виділений законодавцем, — договір приєднання.

Критерієм виділення зі всіх цивільно-правових договорів договору приєднання є не виниклі з нього зобов'язання, як це має місце при диференціації договірних зобов'язань на окремі види договорів, і не характер діяльності однієї із сторін (публічний договір), а спосіб укладення договору.

Відповідно до ст. 634 ЦК, договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої

умови договору, умови якого визначені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах і могли бути прийняті іншою стороною не інакше, як шляхом приєднання до запропонованого договору в цілому.

На законодавчому рівні типова форма договору на надання платних медичних послуг не прийнята. Проте багато медичних закладів самостійно розробляють бланки стандартної форми договору.

Громадянинові, що звернувся сьогодні в будь-який медичний заклад для отримання платних медичних послуг, надається у письмовій формі договір типової форми, яка прийнята в даному закладі.

Фактично з боку громадянина-пацієнта в договір вносяться дані про особу громадянина і про послуги, що надаються. Права і обов'язки сторін мають встановлену форму, до яких зміни не вносяться. Незважаючи на обмеженість прав, наданих законом на участь у розробці договору приєднання, у громадянина є право зажадати розірвання або зміни договору у випадках, передбачених законом.

З урахуванням викладеного вважаємо за можливе віднести договір на надання платних медичних послуг до договору приєднання.

Проте, на нашу думку, неможливо віднести договір на надання платних медичних послуг тільки до договору публічного або тільки до договору приєднання. Договір, що укладається громадянином-пацієнтом з медичною організацією, може бути як договором публічним, так і договором приєднання, оскільки публічний договір визначає можливість укладення договору взагалі, а договір приєднання — спосіб укладення договору.

Література

1. Сахацький С. О. Деякі особливості договірних відносин в медичній діяльності // Медичне право. — 1996. — № 2. — С. 45–48.
2. Савицкая А. П. Возмещение ущерба, причиненного пепадлежащим врачеванием / А. П. Савицкая. — Л. : Изд. при Львов. гос. ун-те изд. объединения «Вища школа», 1982. — 196 с.
3. Цивільний кодекс України : за станом на 1 січ. 2009 р. / Верховна Рада України. — К. : Парлам. вид-во, 2009. — 207 с. — (Бібліотека офіційних видаць).
4. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 верес. 1996 р. № 1138. — Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page_2&user_1238654590826376.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. № 51-ФЗ // Полный сборник кодексов Российской Федерации. — М. : Эксмо, 2005. — 1104 с.

Анотація

Булеца С. Б. Договір про надання медичних послуг. — Стаття.

Договір про надання медичної послуги за юридичною характеристикою є оплатний, двосторонній, консенсуальний. Це публічний договір на невизначене коло осіб. У приватних закладах охорони здоров'я це в будь-якому разі договір приєднання, від якого ми можемо відмовитися, але не можемо вносити зміни.

Ключові слова: договір, договір приєднання, публічний договір, заклад охорони здоров'я, лікар, пацієнт.

Summary

Buletsa S. B. Medicine Service Agreement. — Article.

The agreement about the granting of medical favour according to its legal description is payment, bilateral, and consensual. It is a public agreement on the indefinite circle of persons. In private establishments of health care in any case it is a contract of adhesion, which we can abdicate from, but can not make an alteration.

Keywords: agreement, the contract of adhesion, the public agreement, the establishment of health care, a doctor, a patient.

УДК 347.457

В. О. Гончаренко

ВЕКСЕЛЬ ЯК ВИД БОРГОВОГО ЦІННОГО ПАПЕРУ

Для фондового ринку України на сучасному етапі його розвитку характерним є поширення правового режиму об'єктів цивільних прав на цінні папери. Цінні папери починають розглядатися з точки зору інструменту фіксації майнових прав, а не як механізм обслуговування процесів перерозподілу капіталу.

Завдяки цьому цінні папери набувають інструментального значення й підлягають застосуванню не тільки емітентом у механізмах правомодельовання і правовстановлення, а й правоволодільцем у механізмах правоздійснення, правопередачі, правовідновлення і правозахисту [1, 32].

Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [2] від 23 лютого 2006 року № 3480-IV встановив чіткі та зрозумілі правові засади функціонування фондового ринку на основі досвіду інших країн, в першу чергу країн ЄС. Такий закон базується на врахуванні положень важливої Директиви 2004/39/ЄС від 21 квітня 2004 р. «Про ринки фінансових інструментів» та інших директив ЄС.

З усіх фінансових інструментів, які використовуються на фондовому ринку України, вексель є найбільш простим та зручним у використанні цінним папером. Однак це лише перше уявлення про вексель. На практиці виникає багато колізій застосування норм національного та міжнародного законодавства про векселі.

Дослідженню проблем вексельного обігу присвячені праці вітчизняних та зарубіжних дослідників: М. М. Агаркова [3] В. М. Гордона [4, 41], В. Л. Яроцького [1], Е. Ткаченко [5, 20–21] В. А. Белова [6], Б. Г. Федорова [7], Г. Юцевича [8] та ін. Водночас слід зазначити, що дослідження вексельного права після прийняття Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року є нечисленними та в них частіше за все виражаються спірні думки авторів, не підтверджені посиланнями на чинне законодавство. Тому можна говорити про недостатню вивченість проблемних питань обігу векселів за сучасним цивільним законодавством України.

Вексель як борговий цінний папір посвідчує відносини позики і передбачає